

Received / Makale Geliş Tarihi 15.12.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 29.02.2024
Volume / Issue (Cilt/Sayı)-ss/pp 11(104), 370-379

Research Article / Araştırma Makalesi
10.5281/zenodo.10637997

Berna Öztürk

<https://orcid.org/0000-0002-2753-0365>
Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Bursa / TÜRKİYE
ROR: <https://ror.org/03tg3eb07> Id:

Osmanlı ile Batı'ya Estetik Bir Bakış

An Aesthetic View of the Ottoman Empire and the West

ÖZET

Osmanlı ile Batı dünyasını konu alan bu çalışmanın amacı her iki kültür için estetik bir değerlendirme yapmaktır. Estetik kavramı, sanat felsefesi içerisinde irdelenen fakat ilerleyen süreçlerde bir disiplin haline gelen alanlardan biridir. Estetik kavramı, sanatı, sanat eserini ve sanatçıyı anlayıp yorumlayabilmemiz için bizi yönlendirmektedir. Estetik kendi içerisinde soruları olan ve bizim sanat nesnesine, sanat etkinliğine karşı yaklaşımımızı disiplinli hale getirerek, genel bir yargıda bulunmamızı sağlayan disiplindir. Sanat kavramı, bütün toplumlar ve kültürler için çok geniş bir alanı temsil etmektedir, ama genel bir tanıma sığdırılabilmektedir. Fakat sanatta estetik kavramı, dediğimiz zaman bu tanım daralmaktadır. Kavramın daralmasını sağlayan ise, farklı kültürlerin beğenisi ve bu kültürlerin algısı üzerinden sorulan temel sorulardır, ortaya çıkan cevaplar ise estetik bakış açısıdır. Estetik bakış açısının oluşmasındaki en önemli etken ise içsel değerlerdir. Estetik kavramı, sanat felsefesine değinen filozoflar arasında yer alan Aristoteles ve Platon'un da düşüncelerinden faydalanarak Osmanlı ile Batı için ne anlama geldiği açıklanarak iki kültür içinde var olan benzerlikler ve farklılıklar açısından irdelenecektir. İnanç, dil ve kültür bir medeniyetin kimliğini oluşturan en önemli değerlerden bazılarıdır. Bu değerler doğrultusunda her iki medeniyetin estetik yaklaşımlarından yola çıkarak bir yargıda bulunmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Doğu, Batı, Güzellik, Doğa, Soyut.

ABSTRACT

The aim of this article is an evaluation of aesthetics in the world of Ottoman and the West. The concept of aesthetics is a branch of the philosophy of art but oncoming process it becomes an important discipline. The concept of aesthetics directs us which makes us understand and comment on the art, the art object, and the artist. Aesthetics as a discipline has its own questions and gives a general judgment to us also, for making a chastisement our approach against to the art object or the art activity. The concept of art represents an extensive area for all societies and cultures, but it can be in a general definition. But, when we say the conception of art is aesthetic, this definition gets narrow. Which makes narrows the concept is asking basic questions about the pleasure of different cultures after all, the answers are the perspective of aesthetic view. The most important factor in the formation of an aesthetic view is internal values. Based upon the conception of aesthetics, I will make an explanation about the meaning of aesthetics for the Ottoman and the West, then I will explain to differences and similarities by taking references from Aristo and Plato. The most important values that compose the identity of a civilization's faith, language, and culture. According to these values, I will try to make a judgment based on the approaches of both civilizations.

Keywords: East, West, Beauty, Nature, Abstract.

1. GİRİŞ

İnsanoğlu, varoluş tarihinden itibaren tabiatın bir parçası olarak yaşamını sürdürmüş ve zamanla doğayı anlama, yönetme ve dönüştürme çabası içerisine girmiştir. İlk çağlarda insanlar doğadan korkan, tabiat olaylarını tanımlayamayan ilkel bir yaşamın parçasıydılar. Tabiat olayları insanlar için ürkütücü olduğu gibi, anlam veremedikleri güneş, ay gibi doğaya etki eden birçok kavramı kutsal atfetmeye başlamışlardır. Zaman içerisinde de insan, akılla öğrenme kavramını geliştirmiş doğaya hükmetmeye başlamıştır. İlk çağlarda sanattan bahsetmek oldukça zordur, bunun sebebi ise o dönem yapılan her eylemin yaşamaya ve ihtiyaca yönelik olmasıdır. İlk insanların kalıntılarında mağara duvarlarında ve yaptıkları toprak kap kacaklarda rastlanmaktadır. O dönemden kalan kalıntılar bize sanatı değil, dönemin insanının yaşayış şeklini sunmaktadır. Mağara duvarlarında yer alan hayvan figürleri insanlığın öğrenme ve merak çabasıyla geliştirdiği alelâde çizimlerden oluşmaktadır. İlerleyen yüzyıllarda insanın, ihtiyacını karşılayabilir olduğunu, doğayla savaşını yönetebilir hale geldiğini görmekteyiz. Bununla birlikte insanlar kendi duygu ve duyumlarından yola çıkarak ürünler vermeye başlamışlardır.

İnsanlığın, duygularıyla tanışması, aklın ilkelerini keşfetmesi ve duyularının da yardımıyla doğayı anlayabildiği süreç bizim için sanatın başlangıcıdır. Çünkü sanat bir duyum, his, akıl ve yetenek kavramlarının birleşimiyle ortaya çıkar. Bir sanat eseri hakkında değerlendirmede bulunabilmek için ise sanat eserinin yapıldığı dönemi, sanat eserinin ortaya çıktığı kültürü ve sanatın gerçekleştiği mekânın özelliklerini göz önünde bulundurmak oldukça önemlidir. Bu yüzden her çağ kendi içerisinde, kendi değerleriyle dikkate alınmalı ve ona göre aktarılmalıdır. Sanat kavramının anlaşılması, değerlendirilmesi daha ilk dönem filozoflarının felsefe biliminde estetik ve güzel kavramlarını tartışmasıyla başlamıştır.

Tarih içerisinde her medeniyet kendi kültürel değerleri, dilleri, inançları, sosyo-ekonomik konumları ve coğrafyalarıyla değerlendirilmelidir. İnsanlığın varoluşundan itibaren ortaya koyduğu yaşam, bir denge üzerine olup iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin, erdemli-ahlaksız gibi felsefenin ortaya koyduğu zıtlıkların birleşiminden oluşmaktadır. Estetik kavramı da bu zıtlıkların kültürler ve sanat eserine yansımalarını değerlendirmektedir. Tabiat ise estetiğin içerisinde sanat bakımından önem arz etmektedir. Çünkü tabiat, evrende var olan her şeyin hem amacı hem de sonucudur, tıpkı yaşam ile ölümün arasındaki denge gibi. Bir nevi doğadan gelen insanın yine doğaya dönmesi, ona karışıp yok olması gibidir. Estetik bütün bu değerleri, her medeniyetin kendi kültür yolcuğundan yola çıkarak anlamlandırmaya ve tüm medeniyetlerin sanatında ortak bir beğeni ilkesini açıklamaya çalışmaktadır.

Tarih boyunca her kültür, farklı kültürlerle temasta bulunmuş, farklı coğrafyalarda yaşamış; bu da kültürler arasında bir etkileşimin olmasını sağlamıştır. Osmanlı ve Batı kültürlerine baktığımız zaman tarihin birçok noktasında birbirleriyle temasta bulduklarını görmekteyiz. Batı toplumu açısından özellikle Haçlı seferlerinin, Doğu'nun sanat zenginliklerinin keşfedilmesinde ve kendi sanat faaliyetlerine dâhil edilmesinde oldukça önemli bir yeri vardır. Batı toplumu, sanat konusunda her zaman bir yenilik arayışı içerisinde bulunmuş ve bu arayışına farklı coğrafyaların sanatlarını dâhil etmiştir. Haçlı seferleriyle iki medeniyet arasında bir kültür karşılaşması olmuş, ama bu iki kültürden en çok etkilenen Batı toplumu olmuştur. Osmanlı sanatı ise Doğu mirasını ve İslâm sanatının tüm değerlerini kendi sanat anlayışında özümsemiş ve sanatına bu doğrultuda yöne vermiştir. Osmanlı sanatı tamamen *tevhid* kavramı üzerine kurulu bir düşüncenin ürünüdür. Bu yüzden de Doğu sanatının soyut sanat çeşitleriyle bezenmiştir. Batı için soyut sanat daha karmaşık olarak gözükmüş ve somut olan sanata yönelmiştir. Batı için sanat, görünen dünyanın daha güzel gözükmesini sağlamaktır. Osmanlı sanatı ise görünenin ardında olan ve görünmeyen güzelliğini arayış, sanatın asıl gayesi olmuştur. Tam da bu noktada iki medeniyetin sanat farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

Bu makalenin amacı, medeniyetler ve kültürler arası maddi varlık ile manevî varlığın farklılıklarını ve oluşumlarındaki içsel değerlerin önemini açıklamaya ve değerlendirmeye çalışmaktır. Aynı zamanda Batı dünyasının, Doğu'yu mistik bir olgu olarak görmesi hakkındaki düşüncelerini ve filozofların bu düşüncelere olan yaklaşımlarını açıklamaya çalışmaktır.

2. PLATON VE ARİSTOTELES İŞİĞİNDE DOĞU VE BATI ESTETİĞİ

Sanat kavramına sadece yaratıcılığın ve hayal gücünün ifadesi olarak genel bir tanım yüklenmiştir. Fakat tarih sürecinde değişen değerlerle birlikte sanata da birçok anlam yüklenmiş ve sanata dair olan fikirler de sürekli değişmiştir. Sanat, geniş tanımlamaların dışına çıkarak daha spesifik anlamlara yöneltilmiş ve farklı kısıtlamalar getirilerek yeni tanımlar elde edilmiştir. Fakat bizim için önemli olan ise sanatın işlevidir. Sanatın işlevinin bizim için önemli olmasının sebebi toplumlar arasında bir iletişim değeri taşımasıdır. Bu sayede sanat kültürlerarası iletişimin en önemli kaynağı olmuştur. Farklı inançları, dilleri, değerleri ve yaşayış şekilleri olan insanları bir araya getirip tek noktada buluşturabilmiştir. Bunun sebebi ise içsel, yani bizi tek bir beğeni etrafında toplayan aynı hisse ulaşmamızı sağlayan değerlerdir. Asırlardır medeniyetler birbirleriyle ekonomi, siyaset, eğitim ve savaş gibi birçok yolla iletişim kurmuş ve etkileşim halinde olmuşlardır; sanat da bu iletişimin yaratıcısı niteliğinde olan bir alandır. Sanatı yaratıcı olarak nitelendirmemizin sebebi ise sanatçının yeteneği ve doğanın sunduğu malzemeyle birleşmesinden ortaya çıkan soyutun somuta geçirilmiş hali olması ve nesne haline gelmesidir. Sanat faaliyeti kültürel bir toplumda meydana gelir, bu toplum zamanla kentleri, kentler devletleri ve devletler milletleri oluşturarak gelişen ve ilerleyen bir bünye halini alır. Geçmiş dönemlerden günümüze kadar olan sürece baktığımız zaman sanatın içeriğinin insanlıkla birlikte değiştiğini, sanatın konusuna farklı anlamlar yüklediğini görmekteyiz. Sadece bir iletişim olmakla kalmayıp inancın, yaşayış şeklinin biçime nasıl yansıdığını, şekle dökülerek soyuttan somuta nasıl bir varlık kazandığını gösteren bir araç haline gelmiştir. Bütün bu içsel değerler ve Tanrı'nın insanoğluna bahsettiği akıl ve yetenek ile sanat, sanat eserlerinde gelenekleri görünür ve gerçek kılarak, medeniyetlere karakter kazandırmasını sağlamıştır. Eğer sanatın böyle bir işlevi

olmasaydı, medeniyetlere böyle bir karakter kazandırmamış olsaydı, kentler yalnızca yerleşim ve çalışma alanları olarak kalır ve kültür diye bir kavram oluşmazdı.

Sanat felsefesinin bir disiplini olan estetiği incelerken başta Aristoteles olmak üzere birçok filozof ve sanatçının, düşüncelerinde ve sanat çalışmalarında doğanın ve insan eylemlerinin taklit edildiğini belirten genel bir yoruma sahip oldukları ve kelime karşılığı olarak da *mimesis*¹ kavramının kullanıldığı görülmektedir. Bu genel yorum, aynı zamanda bize *mimesis* kavramının tartışılmaya açık bir konu olduğunu gösterir, bu nedenle de biz taklit anlayışını daha çok sanatta görüyoruz. Çünkü güzel olgusu dini, dili ya da kültürü ne olursa olsun farklı birçok insanı tek bir beğeni duygusunda bir araya getirebilir. Bu yüzden de nesneyi incelerken birçok açıdan bakarak ele alırız. Estetik sanatı, güzellik olgusuna yaklaşırken kültür ve insan için en iyi olanı vücuda getirme olarak tanımlanır, ayrıca farklı bakış açılarıyla yeni yorumlar bulabilir. Bu yüzden insan, varoluşu gereği sahip olduğu akılla sorguladığı bu içsel değerlere etrafına ve doğaya bakarak ulaşabilir. İnsan kendisinde var olan özün ve bu öz ile oluşturabileceği soyut bir düşünceyi sanat yoluyla somuta aktarır ve sanat eseri haline getirebilecek kapasiteye sahiptir. Oryantalist düşünceye baktığımızda ise Batı düşünce dünyasını, Doğu sanatını anlamaya iten duygu görürüz. Batı dünyasının, Doğu sanat eserlerine duyduğu merakın sebebi yüksek ihtimal Osmanlı düşünce dünyasının soyut kavramına yüklediği değerdir ve Batı'nın bu soyut dünyayı kavrayamamış olmaları merak duygularını daha da arttırmıştır. Bu yüzden Batı için Doğu her zaman egzotik, arabesk ve anlaşılması güç bir dünyadır.

Estetik kavramı ilk olarak Yunan felsefesinde ele alınmış ve fiziksel dünya ile bireye ait olan dünya arasında bir bağ kurulmaya çalışılmıştır. Daha önceki tarihlerde birey ve fiziki dünya arasındaki açıklamalar daha çok mitlere, doğüstü açıklamalara, efsanelere dayanmaktadır, fakat Yunan filozofları birey ile fiziki dünya arasına aklı koymuş ve aklın temelleri doğrultusunda mantıklı açıklamalar getirmeye çalışmışlardır. Özellikle Platon (Eflatun) (MÖ 428-347), siyasal ve toplumsal ilişkilerle, eğitimle ve ideal bir dünyaya ulaşmada gerekli olan estetik ile ilgili kuramlar oluşturmuştur (Hollingsworth, 2009, 55). Platon toplum yapısının yozlaştığı ve bozulduğu görüşünü birçok alanda dile getirmiş, bu yüzden de ideal devletle ilgili çalışmaları, döneminde ve sonraki yüzyıllarda da oldukça ses getirmiştir. Platon'un estetik kuramları büyük bir etkiye sahip olmuştur. Platon'a göre sanat, üretildiği kültürün anlatıcısı niteliğindedir (Hollingsworth, 2009, 65). Bu durumda bize toplumun değerlerini kültürü sayesinde anlayabileceğimizi göstermektedir.

Yunan dünyasına farklı ve güçlü bir bakış atan diğer filozof ise Aristoteles olmuştur. Hatta Atina üzerinde düşünsel etkisi o kadar fazla olmuştur ki, topluma yeni bir bakış açısı ve yaşam şekli kazandırdığını söyleyebiliriz. Aristoteles kendi döneminde kral olan Kral Philip'in dikkatini çekmiştir. Kralın, Atinalıların aydın ve kültürel yaşamlarına olan saygısı, onu, Aristoteles'i (MÖ 383-322), oğlu İskender'in öğretmeni yapmaya yöneltmiştir. Aristoteles, Makedonya'da doğmuş ve Atina'da Platon tarafından eğitilmiştir. İlgi alanları Platon'un idealizmiyle karşıtlık içindedir. Aristoteles belirli bir etki yaratmak için üslubun nasıl değiştirileceğini anlamıştır. Bu düşüncenin, İskender'in İmparatorluğu'nun sanatı üzerinde önemli etkileri olmuştur (Hollingsworth, 2009, 65). Aristoteles her ne kadar Platon'un öğrencisi olarak yetişmiş olsa bile görüşleri bakımından Platon'dan birçok alanda ayrı düşmüştür. Platon *idealar dünyasını* yani gerçekte var olmayan ideal bir dünyayı kurgulamış ve asıl gerçekliğin bu olduğuna inanmıştır. Fakat Aristoteles, gerçekliğe *ampirik bilgi* ile ulaşabileceğini, yani gözlem dediğimiz yöntemi ön plana çıkarmıştır.

Sanat çok geniş bir kavramdır, fakat estetik kavramı olarak ele aldığımız sanat objesi özgün olmalı ve taklitten uzak olmalıdır. Özellikle resim alanında çoğu objenin birebir aynı olarak yansıtılmaya çalışıldığını görürüz. Doğu sanatı bu yansıtmayı kabul etmemektedir, çünkü doğada yaratılan her şey tek olarak yaratılmış ve bu yaratma Tanrı tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden de İslâm sanatında resim sanatına karşılık minyatür sanatını görmekteyiz, minyatür sanatı objeyi olduğu gibi ele almaz. Objeye yeni bir üslup, yeni bir boyut katarak yorumlar. Sanatçıdan beklediğimiz de tam olarak budur aslında. Sanatçı eğer, objeyi olduğu gibi yansıtmak yerine ona yeni bir bakış açısı, yeni bir yorum, üslup ve ruh katabiliyorsa bu onu orijinal ve güzel kılar. Güzel olan ise aynı zamanda estetik olandır diyebiliriz. Çünkü *estetik*, doğada gördüğümüz varlıkların daha da güzel olarak anlatılıp sanat eseri aracılığıyla yeniden vücuda getirilmesi ve yorumlanmasıdır. Batı sanatı ise bir eserin mükemmelliğinin objeye olan benzerliğiyle ölçülebildiğini göstermiştir. 15. yüzyıla kadar olan Batı sanat eserleri kilisenin de baskısıyla dini bir içerik kullanmışlardır, fakat Rönesans ile birlikte sanatçılar, sanata yeni bir boyut kazandıran ve özellikle de resim sanatında

¹ *Mimesis*, (Kadim Yunanca: μίμησις, mīmēsis) Klasik Yunan'da "öykünmek" anlamına gelen felsefi terimdir. Platon ve Aristoteles düşüncesine göre ise kelime doğaya öykünmek anlamı içerir, yani doğayı ve gerçeği yansıtmak anlamı taşır. (<https://web.archive.org/web/20191023162115/https://www.universalis.fr/dictionnaire/mimesis/>)

kullanılan *perspektif* tekniğini ortaya koymuşlardır. Rönesans dönemine kadar varlığını sürdüren skolastik düşünce yapısı yerini dogmatik düşünceye bırakmıştır. Bu değişimin en önemli özelliği ise bireyin artık soru soran ve cevap arayan bir varlık haline gelmesidir. Toplumun bu arayışı sayesinde pozitif bilimlerde ortaya çıkmış ve bakış açısı da yeni bir boyut kazanmıştır. Sanatın dönüm noktası olan 15. yüzyıl bize obje üzerinde yeni bakış açıları, duygular ve anlatım tekniği göstermiş, sanatçının ruhunu da anlayabilmemiz için bir alan sunmuştur. Bu gelişimle birlikte estetik ölçüt de değişim göstermiş, güzel olanın sadece doğada olduğu gibi var olmadığını, yeni bir bakış açısı ve anlatım ile daha da güzel olabileceğini göstermiştir. Tüm bu değişim aslında güzel kavramının sınırlandırılmayacağını ve bir kalıba oturtulamayacağını göstermiştir. Her medeniyet, kendi kültür değerleri doğrultusunda güzel kavramını ve estetik ölçüsünü açıklayabilir, fakat bir esere güzel diyebilmemiz için ise ortak bir noktada buluşması ve çoğunluğun beğenisini kabul görmesi gerekmektedir.

15. yüzyıl sadece sanat için değil, medeniyetler ve devletler içinde dönüm noktası olan bir çağ olmuştur. Rönesans'a kadar okunan birçok eser Batı medeniyeti ve Yunan filozofları ile bilim dünyasına ait iken bu yüzyılda Doğu medeniyeti eserleri de ortaya çıkmaya başlamış ve Batı'nın ilgisini çekmiştir. Bu yüzyıl tam anlamıyla Orta çağın kapanışı ve Rönesans'ın, yani aydınlanma çağının, insanın kendine yöneldiği hümanist yaklaşımında ortaya çıktığı bir yüzyıl olmuştur. İnsanlık artık sorgulayan, doğanın gerçeklerini gözlemleyen, bu gerçekleri deney ve gözlem ile inceleyerek akıl öğretilerini ön plana çıkararak bir yöntem izlemeye başlamıştır. Rönesans döneminde, Doğu coğrafyasını ve eserlerini ön plana çıkararak Avrupa'nın bu dönemde, Endülüs Devleti gibi bir medeniyeti tanımış olmasıdır (Gombrich, 1997, 69). Bir diğer önemli yayılma sebebi de İstanbul'un fethedilerek Doğu Roma gibi güçlü bir medeniyetin yıkılması, Osmanlı Devleti'nin başkenti olan yeni bir oluşumun vücuda getirilmesi olmuştur. Fetih sırasında birçok keşif önemli yazma eserlerle birlikte Avrupa'ya kaçmış ve burada bu eserlerin tanınmasına vesile olmuşlardır. Yine bu dönemde İslâm dünyasına ait olan astronomi kitapları okunmaya ve üniversitelerde ders olarak okutulmaya başlanmış, Orta Avrupa'da astronomi alanında yeni çalışmaların yapılmasına öncülük etmişlerdir. Kuramsal astronomi alanında Müslüman astronomlar, Batlamyus (MS. 150 yılları) ve Aristoteles'in (MÖ. 384-322) yolundan giderek Yer'in hareket etmeksizin evrenin merkezinde durduğuna ve Güneş de dâhil olmak üzere diğer bütün gök cisimlerinin onun çevresinde dairesel yörüngeler üzerinde sabit hızlarla dolandığını kabul etmişlerdir (Unat, 2008, 158). Aristoteles ve Batlamyus sayesinde astronomi alanında kaydedilen önemli çalışmalar Batı'nın da Doğu'yu örnek almasını sağlamış ve ilerleyen çalışmalara öncülük etmişlerdir. Çalışmalar her ne kadar astronomi alanında gerçekleşmiş olsa da denizcilik faaliyetlerine de çok fazla katkı sağlamıştır. Yön ve konum bulmada astronomi kitaplarından faydalanılmıştır.

Rönesans Dönemi sürecine genel olarak baktığımızda, 15. yüzyıl hem Doğu hem de Batı dünyası için bir gelişim ve dönüşüm çağı olmuştur. Özellikle sanat alanında yapılan faaliyetler etkileşimi daha çok sağlamıştır, çünkü görsel ve duyu dünyasına ulaşmak için yeni yöntemlerin kullanılması sanat eserlerini daha anlaşılır kılmış ve merak duygusunu ön plana çıkarmıştır. Medeniyetlerin birbiriyle etkileşimleri de söz konusudur, fakat Doğu dünyası için bu pek söylenemez, çünkü İslâm değerleri doğrultusunda gelişen bir sanattan bahsedilebilir. Bu da sanatın teklik kavramının etrafında şekillenmesine, taklitten uzak bir teknik kullanılmasına neden olmuştur. Batı dünyası dini unsurları Tanrı ve ikonaları sanat alanlarında özellikle de resim alanında ön plana çıkarırken, Doğu dünyasında bunu görmek mümkün değildir. Çünkü Tanrı tektir, eşsizdir ve herhangi bir şekilde vücuda getirilmesi, kalıba oturtulması mümkün değildir. Estetik kavramı ise sanatın bilim olarak incelenmesi içeriğini kapsar, bu bağlamda da her iki medeniyetin değerlerini anlamaya kendi ahlaki kuralları, dini inançları, kültürel biçimleniş ve dilleri bağlamında yaklaşmak gerekir.

Estetik; bize aklın kavramlarını, sanatçının hayal gücü ve duygularıyla birleştirerek önümüze sunduğu duyularımıza hitap eden ürünlerin değeridir. Bir nevi somut olanın, soyutun ürünleriyle bir araya gelerek yeni bir form bulma halidir. Doğu dünyası soyutun niteliğini çok güzel anlamış ve eserlerine bunları yansıtmıştır. Platon'un akılla ulaştığı idealar âlemi, aslında Doğu inanç sistemiyle örtüşmektedir. Çünkü asıl olan, gerçek dünya, ölümden sonra bizi bekleyen süreçtir; içinde bulunduğumuz an ise sadece bir yansımadan ibarettir. Gerçek kurtuluşa ulaşmak için ise etik değerler doğrultusunda olmak, erdemli bir yaşam sürmek, iyi bir insan olmak ve faydalı olmak önemlidir (Eflatun, 1945, 24). Yani asıl gerçek benim zihnimde olmakla birlikte, gerçek dünyanın ötesinde bir boyuttadır. Estetik kavramının amacı da evrende saf güzel olanı anlamak ve onu anlatmaya çalışmaktır. Chalcidius, Platon'un eseri olan *Timaios*'u Latinceye çevirirken onun şöyle bir diyaloguna yer vermektedir:

Çünkü bu dünya, ölümlü ve ölümsüz canlıları alıp onlarla dolarak, öyle gözle görülür bir varlık haline gelmiştir ki, kendinde tüm görülebilir şeyleri toplar, kavranabilirliğin imgesi, duyulur Tanrı'dır, bu bir ve tek yaratılış en çok, en iyi, en güzel ve kusursuz semadır (Platon, Timaios, 92c; Waszink, 1962).

Doğu için güzel kavramı, aşkın olanın varlığından gelmektedir ve tevhid inancıyla mümkündür. Sanatçının işi görünendeki güzellikten yola çıkarak asıl güzele görünenin ötesinde olan ve tek olan güzele ulaşmaktır. Bu yüzden Doğu sanatı sadelikten yana, figürden uzak, geometrik şekiller ve bitkisel unsurların yer aldığı bir sanat üslubuna sahiptir. Sanatta seçilen bu üslup yaşama da aktarılmış, Osmanlı mimarisi bu derin üslup üzerine gerçekleşmiştir. Özellikle ibadet yerleri, medrese ve imaret gibi yapılar taştan yapılarak kalıcı değerler dünyasını temsil edilirken evler daha çok ahşap ve kerpiç gibi daha az dayanıklı malzemelerden yapılarak hayatın faniliği ve geçiciliği vurgulanmıştır. Osmanlı sanatının her alanında ölüm söz konudur, bu yüzden de soyut olan ön planda, maddeye olan bağımlılık ise geri plandadır. Bu anlayışa göre madde geçicidir, fakat asıl olan öz ise ölümsüzdür. Osmanlı'nın yaşam alanlarındaki sadeliğin aksine camiler inanılmaz güzelliklerle donatılmıştır. Camilerin süslemelerinde tezyini sanatlar ön plana çıkmış; hüsnühat, ahşap oymacılığı, cam sanatı, sedef kakmacılık gibi daha birçok sanat çeşidinin en güzel örnekleri yer almaktadır.

Osmanlı sanatı, toplumun yaşam ve inanç şeklinin bir ürünü olarak gelişmiş, bu yüzden şehirlerin oluşumu da bu değerler göz önünde bulundurularak planlanmıştır. İslâm şehirlerinin oluşumunda, şehrin merkezi yapısı camii olarak görülür ve yaşam camii etrafında şekillenir, diğer mimari unsurlar onun etrafında konumlandırılır. Osmanlı şehirciliği de bu anlayışla şekillenmiş ve diğer yaşam alanları bu doğrultuda düzenlenmiş, cami ve etrafı adeta bir sosyal kompleks olarak oluşmuştur. Mimari yapılar, doğayla bütünlük içerisinde ve doğadan kopuk olmayan, fakat doğaya bağımlılığın olmadığı bir bilinçle hayata geçirilmiştir. Doğa, Osmanlı şehirlerinin süsleyici bir unsuru olmakla birlikte yapılar güzellik katan estetik bir oluşum içerisinde hayata dâhil edilmiştir. Bunun sebebi olarak da Osmanlı evlerinin çoğu tek ya da iki katlı binalardan oluşur ve rengârenk tabiatın renklerini taşıyan ağaçlar ve çiçeklerle bezenmiş avlulu bahçelere sahip yapılardır. Osmanlı şehirlerinde doğa ile mimarinin uyumunu, İstanbul'a ziyarette bulunan Fransız mimar Le Corbusier notları arasında şöyle aktarmaktadır: "İstanbul'daki evler ağaçlarla çevrilmiştir; insan ve doğa arasındaki cazip dostluk. İstanbul'da her yerde ağaçlar olup, onların arasından mimarlığın soylu örnekleri yükselir... Ağaçlar bizim psikolojik ve fiziksel yönden iyi durumd olmamıza yardım ederler." (Kortan, 1991, 71). Bu sözlerle Le Corbusier bize aslında, Osmanlı şehirlerini mistik bir romantizmle algıladığını ve mimari ile doğanın bir arada oluşunun insanın ruhuna olan yansımalarını kendi deneyimleriyle aktardığını göstermektedir. Aynı zamanda Le Corbusier, notları arasında şehrin mimarisinin insan yaşamına nasıl etki ettiğini ve zaman içerisinde bu etkinin insan hayatına olan olumsuzluklarını da kıyas yaparak aktarmış şöyle ifade etmiştir: "Yarının büyük şehirlerinin olgusu, zevkli bir yeşillik içerisinde gelişecektir. Detaylarda birlik; bütün içinde muhteşem bir 'karışıklık'; ortak bir insan ölçüsü ve 'doğa' gerçeği ile 'insan' gerçeği arasındaki nisbetli bir 'gereç' ve devam eder: "Burada net bir şekilde amaç önümüzdedir. Yarının şehri tümüyle yeşil açık mekanların içine yerleşebilir New York'ta yapılan hata gökdelenlerin parklar içinde inşa edilmemesidir. Bana bunun ütöpik olduğu söylenecektir, fakat ben bu 'challenge'ı göze almağa hazırım." (Kortan, 1991, 78).

Turgut Cansever ise Osmanlı şehirciliğinin oluşumunu anlatırken ilahi bir güzellikle aktarmış ve şehrin parçalarının estetik güzelliğinin bütününe nasıl yansıdığını şöyle betimlemiştir: "Allah'ın ayarttığı yumuşak iltivalarla ilerleyen, tarif edilmez güzellikteki topografyanın meydana getirdiği silüetin üzerine ilave ettikleri büyük eserlerle bu silüeti tekrar akıl almaz bir şekilde güzelleştirmiş bulunuyorlar. Bu büyük abidelerin kaidelerinden denize doğru az meyilli çatılarıyla, o çatıların saçakların gölgeleri içerisinde koyu kırmızı mor boyalı binaların kaidelerine asılmış muhteşem bir İran halısını hatırlatıyor." (Cansever, 2016, 100). Osmanlı sanatının dikkatimizi çeken bir diğer etmen ise şehir planlamasının geometrik mükemmellikten uzak olmasıdır. Bunun sebebi de şüphesiz ki yine tevhit inancıdır. Mimari yapılar sadelikten yana ve birbirine benzerlikten uzak yapılarıdır. Batı'da ise bunun tam aksini görmekteyiz, mimari geometrik unsurlara göre özenle planlanmış ve birbirinin aynı gibi görünen yapılar bir bütünlük içerisinde.

Batı sanatında ise özellikle Orta çağ döneminin mimarisi, Osmanlı ile oldukça zıt bir üslupla ilerlemiştir. Avrupa'da o dönemde katedral mimarisini görmekteyiz ve fazlasıyla görkemli, ihtişamlı yapılar birbirleriyle yarış içerisinde, mimari oldukça büyük ve iri yapılardan oluşmaktadır. Batı'nın bu ihtişamı sadece ibadet için değildir, burada asıl vermek istediği mesaj siyasi bir güç mesajıdır. Orta çağ tamamen kilise sanatının siyasi bir güç olarak kullanıldığı ve kilise babalarının ön gördüğü şekilde, kendi ideolojileri ile şekillendiği bir çağ sanatıdır. Estetik kaygı bu dönemde sadece güç ve görkem olmakla birlikte,

sanatkâr ve sanat üslubu patronların isteği üzerine şekillenmiş, bu yüzden de özgünlük ve yaratıcılıktan uzak bir gelişim sergilemiştir. Sanatı meydana getiren, sanatkârın duyguları, yeteneği, doğayı duyumsama şekli ve içinde yaşadığı kültürün değerleridir. Bütün bu değerleri göz ardı ettiğinizde ya da sadece birini bile göz ardı ettiğinizde sanat çok başka bir kavrama dönüşür ve estetikten uzak bir hal alır. Le Corbusier, Osmanlı şehirleri ile Batı arasındaki sanata yaklaşım farkını seyahatlerinden oluşan notlarında şöyle anlatmıştır:

Özellikle Akdeniz'in karşı konulmaz çekiciliğine teslim oldum... Türkiye'nin Edirne'si, Bizans'ın Ayasofya'sı, ya da Selanik'i, Bursa'nın Pers sanatı. (Erken dönem Osmanlı sanatını böyle tanımlamaktadır) Parthenon, Pompei, Kolezyum. Mimarlık kendini bana gösterdi. Mimarlık biçimlerin ışıkla muhteşem bir oyunudur. Mimarlık insan düşüncesinin uyumlu bir dizgesidir. Mimarlığın süsleme ile alakası yoktur. Mimarlık büyük eserlerdedir, zamanın miras bıraktığı mutant ve zor, fakat aynı zamanda küçük bir viranededir, bir bahçe duvarında, matematiksel bir ilişkinin oluşturabileceği kadar geometri içeren bütün âli ya da mütevazi nesnelere. Böylesi yolculuğun ardından süslemenin nihai olarak yok oldu. Komik opera sahnesinde öylesine zavallı bir gülünçlikle canlandırılmış olan, yöresel biçimleriyle ünlenmiş ülkeler gördüm. Seyyahın heyecanını coşturan süsler yok: bütünleşik saf biçimlerin mimarisi var, plastik heykel ve sanat eserleri var... Burada eser, halk sanatlarında arınarak bizde evrensel liyakate sahip, bütün insanların kalb dillerine ait bir tip düşünce uyandırır. Halk sanatı bana bütün eylemlerin diğer benzer öncül eylemleri ortaya koymaya koşullanmış, kalıcı ve ciddi olduğunu gösterdi; bireyin topluluk içinde nasıl eridiğini, yüksek bir ruhun ve güçlü bir fikriyatın himayesinde cemiyetin bireye rüyalarını nasıl aktardığını gösterdi. Orada asla "gülünç şeylerin" eğlencesi, komikliği yoktur. Güzel bir şiir ya da iyi bir araç yaratma arzusu vardır... Halk sanatının saflığı bütün ilahi olmayan becerilerin toplamıdır. Sırt çantasıyla yolun akışına teslim olmuş bir şekilde, yürüyerek, at sırtında, gemiyle, otomobille, ortak insanlık temelinde ırkların çeşitliliği ile yüz yüze gelerek yaklaşık bir yüzyılın orada olduğunu anladım." (Le Corbusier, 1987, 56-103)

İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından beri doğa her zaman yaşamın bir parçası olmuş, insan da doğanın bir parçası olmuştur. Bu sebepten dolayı insan, sürekli doğayı anlama ve yorumlama çabası içerisinde olmuştur. Bu çaba zamanla doğaya duyulan hayranlığa dönüşmüştür. Sanat ve sanatkâr da bu çabanın en önemli parçalarıdır ki estetik kavramının farkına varılması da doğa sayesinde gerçekleşmiştir. Batı sanatı özellikle Rönesans döneminde antikitenin bilincine varmış ve yüzünü doğaya dönmüştür. Bu da sanatta yeni bir oluşumun önünü açmıştır. Sanatkâr doğayı taklit etmeye ve sanat eserine aktarmaya çalışmıştır, bu aktarımda en önemli unsur ise sanatkârın perspektifi en iyi şekilde kullanması ve esere yansıtmasıdır.

Estetik kavramı, sanatı konu aldığı gibi, doğayı da konu edinir. Fakat sanat ile doğa arasında büyük bir fark vardır, doğa ilahi bir yaratıcının eseridir. Sanat ise yaratılanın yeniden kopya edilmesi ve yeniden yaratma çabasının ürünüdür. Bu noktada Aristoteles mimesis'dan bahseder ve sanat eseri için kopyanın kopyası ifadesini kullanır. Osmanlı sanatı bu yüzden taklitten uzak durmaya çalışmış ve resim sanatının yerine minyatür sanatını geliştirmiştir. Batı ise perspektif kaygısının vermiş olduğu düşünceyle doğayı en ince ayrıntısına kadar kopya etmeye çalışmıştır. Platon ise sanat heykel, düzyazı gibi birçok sanat dalının aslında sadece fiziki dünyanın bir kopyası olduğunu, bu yüzden taklitten ibaret olduğunu savunur. Gerçeklik aslında sadece bir yanılsamadan ibarettir fikrini savunurken sanatın duygular aracılığıyla insanları aşağıya çektiğini, bunun da toplumda ahlaki değerlerin çökmesine sebep olduğu savunur. (Cooper, 2002, 57) Estetik bağlamında bunun önemi ise şöyledir ki estetik bize iyi, yüce, doğru ve güzel kavramlarını ifade eder. O halde bütün bu değerlerin dengesi bozulursa estetik bir güzellikten bahsetmek mümkün olamayacaktır. Aristoteles, taklit kavramının duyguları harekete geçirdiğini bu durumunda insanda haz ve tutkuyu uyandırdığını şiir sanatı üzerine yazdığı *Poetika* adlı eserinde şöyle anlatır: "İster bir sanatçı yetisi, isterse alışkanlığa dayanan bir ustalık olsun, bazı sanatlar renkler ve figürler aracılığıyla taklit eder. Bazı sanatlar ise ses aracılığıyla taklit eder; buna göre de bütün adı geçen sanatlarda genel olarak taklit ya *ritm* ya söz ya da *harmoni* aracılığıyla gerçekleşir. Öyle ki, bu üçü ya ayrı ayrı ya da birlikte kullanılır. Örneğin, flüt ve kitara, aynı şekilde kaval (syrinx) çeşidinden olan sanatlar sadece *harmoni* ve *ritm*'i kullanırlar; dans sanatı ise *harmoni* olmadan yalnız *ritm*'i kullanır; çünkü dans edenler, ritmik beden hareketleri aracılığıyla karakter özelliklerini, tutkularını ve hareketleri taklit ederler". (Aristoteles, 1993: 1447a, 4)

Osmanlı sanatı, plastik sanatların uzağında gelişmiştir. Batı sanatı, plastik sanatlarda hümanizm kavramını keşfettiği andan itibaren insan sanatın merkezi olmuştur. Bu yüzden de insanın duyguları, ihtiyaçları ve sanatkârın esere kattığı şahsi duygu ön plana çıkmıştır. Osmanlı sanatında ise bireysellik kavramından uzak mütevazılığı benimseyen bir olgu üzerine gelişmiştir. İslâm sanatı birey kavramından uzaklaştıkça şahsi

üslup geri plana atılmaya başlamış ve eser ön plana çıkmıştır. İslâm sanat kaynağından beslenen Osmanlı sanatı, her daim tekrardan kaçınmış ve sanatta gelenekten uzaklaşmamıştır. Bu yüzden de arabesk kavramı ön plana çıkmaktadır ve bu, Batı için anlaşılabilir ve karmaşık görünen bir üsluptur. Batı'nın bu şekilde yaklaşımının sebebi ise arabesk kavramının kısıtlı bir alanda ve sınırlı bir malzeme tekniğiyle icra edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Osmanlı da estetik kavramının çözülme dönemi, Batı ile olan ilk temaslarla ortaya koyulmuştur. Çünkü Batı, Orta çağın karamsarlığından henüz uzaklaşıp sürekli verdiği arayış mücadelesini Doğu'nun renkli dünyasında bulmuş ve böylelikle de Doğu unsurlarını, kendi sanat eserlerine yayararak hayata geçirmiştir. Bu dönemde Doğu, antikiteye ait eserleri çeviri faaliyetleriyle yeniden hayata geçirmiş, bu durum da Doğu için ilim ve sanat dünyasında oldukça önemli ilerlemelerin olmasını sağlamıştır. Batı, bu durumu değerlendiren bir medeniyet olarak, İslâm çeviri eserlerini kendi medeniyetlerine yorumlamaya ve ders kitabı olarak kullanmaya başlamıştır. Bu bize iki medeniyet arasında etkileşimin daha ileri düzeyde olduğunu yansıtmaktadır. Çünkü her iki medeniyetin de özellikle ilim ve felsefi bakış açısından başta Platon ve Aristoteles olmak üzere antikiteden ilham aldıkları ortadadır. O halde her iki medeniyette estetik oluşum bağlamında antikiteden etkilenmiş, fakat Osmanlı sanatı estetik görüşünde soyut bilincini taşımaktan asla vazgeçmemiştir, ta ki 18. yüzyıldan itibaren Batı ile olan temasın artmasına kadar.

Estetik kavramı aslında özünde güzel olanın farkına vararak onun güzelliğini anlatma çabasıdır. Bütün bu çabalar doğrultusunda sanatçıda güzel olana, güzelliğe bir bakış açısı geliştirmiştir. Peki, biz güzel olanı nasıl anlarız, nasıl yorumlayabiliriz? Bunun için öncelikle duygularımızın farkında olmalı ve gözlem yeteneğimizin üzerine yoğunlaşmamız gerekir. Mesela sanatçı bir manzara resmi yapabilmek için kendisine herhangi bir manzarayı seçmek, seçtiği görüntünün kendisinde bir his uyandırması, duygularını harekete geçirmesi gerekir. Yani gerçek olan bir kavramın, sanatçıda uyandırdığı hisle, yorumlanarak oluşan eser estetiğin bir parçasıdır. Bu noktada Batı realitede gördüğünü birebir kopya etmiş, hatta ışık ve renk tekniklerinin sınırlarını zorlamıştır. Osmanlı'da ise durum daha farklıdır. Osmanlılar realiteyi taklitten her zaman kaçınmış, madde olanın ardında varlığına inandıkları ilahî güzelliği sanat eserine aktarmaya çalışmışlardır. Doğu sanatının bu eylemi maddeden çok, maddenin kendisinde uyandırdığı hissi, maddenin geri planındaki gerçekliği aktarmaya çalışma çabasıdır.

Estetik kavramının insanda bir his uyandırması, bir ilgi uyandırması gerekir bu sayede estetik haz meydana gelir. Estetik algı ise dış dünyadan tamamen bağımsız, içsel bir oluşumdur. Sadettin Ökten, estetik hazın insanda karşılığını anlatırken şu sözlerle ifade eder:

Bir ilginin estetik ilgi olabilmesi için duyulan hazın, fayda, çıkar, bilgi, erdem gibi boyutların olmaması gereklidir, bunlar olduğu zaman o ilginin fizyolojik, ekonomik, bilimsel ya da ahlaki bir ilgi olduğuna hükmedebilir. Estetik ilgi iç dünyamızı değiştirir, burada o zamana kadar farkına varılmayan boyutların aydınlanmasını sağlar; daha dikkatli, daha duyarlı, daha derin ve ihatalı bir görüş sahibi oluruz. Estetik haz insanı artırır ve yüceltir, kısacası terbiye eder.” (Ökten, 1999, 26)

Osmanlı dünyası için estetik haz, estetiğe duyulan ilgiden kaynaklı olsa bile kendi estetik görüşü içerisinde diğer medeniyetlerden farklı olarak yansır. Süsleyici sanatlarda Osmanlı dünyasının estetik yaklaşımını anlamak, farklı milletler tarafından zor olsa da mimari için aynı durum söz konusu değildir, çünkü bu ayırım mimaride daha net bir şekilde belli olmaktadır. Özellikle şehirlerin oluşumunda, yukarıda da bahsettiğimiz gibi, estetik haz simetriden uzak gelişmiş, kendi ruhani dünyasıyla bütünlük içeren bir üsluba sahip olmuştur. Tabiat ise Osmanlı şehir yaşamının en önemli parçası olmuştur. Doğa bir şehrin silüetine yansımış ve şehre bir zevk katmıştır, bu da şehri gören birinin haz duymasını sağlamaktadır. Osmanlı şehir estetiğinin farkını en çok dünyayı gezen seyyahların seyahatnamelerinde ve sıradan gezginlerin notlarında görmekteyiz.

Osmanlı şehir yaşamının şekillenmesinde şüphesiz ki, Osmanlı insanın beğeni duygusu ve inanç sistemi etkili olmuş ve bu mimarların tekniğine de yansımıştır. Doğu ruhu mimarinin her yerine yayılmış ve diğer medeniyetler de bile haz duygusu uyandırmıştır. Ökten, Osmanlı şehirlerinin oluşumu ile ilgili şu sözlerle yer verir: “Kent ölçeğinde bakıldığında mimarsız mimari adı verilen estetik ve teknik mükemmellik, doğanın ve arazinin fevkalade insani ölçüler içinde duygusal bir yaklaşım ile kullanılışı hep bu sanatkar insanın eseridir ve bu insan adeta kolektif bir bilinç ve zevk ile oluşturduğu bu mekanlarda derin ve sakin bir mutluluk içinde yaşar. Osmanlı kentlisinin hem sanatkar hem bu sanatın izleyicisi olarak estetik bir özne olma hüviyeti onu kendi içinde tutarlı ve eksiksiz bir dünyaya götürmüştür.” (Ökten, 1999, 31). Osmanlı kentlisinin yani insanın şehrin bütününe kattığı estetik değer, onun içinde bulunduğu mekâna duyduğu hazdan kaynaklanır. Osmanlı insanı işte bu hazla şehirlerini vücuda getirmiş ve şehrin estetik değerini belirlemiştir. Çoğu eserin ise sanatkarının bireysellikten uzak bir şekilde, eserinin icra ettiğini ve

bunu sadece toplum için, şöhret kaygısı olmadığı için gerçekleştirmiştir. Bunun sonucu olarak Osmanlı sanatının ve estetik anlayışının bireysellikten uzak, toplumun huzuru ve refahı için geliştiğini, bu yüzden de insanı içine çeken bir sıcaklık ve güzelliği olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı sanatının ve estetiğinin bireysellikten uzak geliştiğini gözlemlemekteyiz, fakat diğer yandan Batı sanatı ve estetiği bunun aksi yönde ilerlemiştir. Batı için sanat, bireyin ön planda olduğu bir değerde gelişir, bu yüzden de sanatın değerini bireyin beğenisi ve duygusu belirler. Batı sanatı antikite ışığında gelişmiş olsa da Orta çağ dönemi bir süre boyunca Batı sanatının belirleyici olmuş ve bu dönem sanatı, Batı sanatkarı tarafından içinden kaçıp kurtulması gereken bir dönem olmuştur. Bunun sebebini daha öncede belirttiğimiz üzere kilise ve kilise babalarının elde tuttuğu siyaset ve sanat yönetimidir. Özellikle Rönesans ile sanatkar kendisini bulmuş içinde bulunduğu baskıya başkaldırmış ve Batı sanatı, sanat arayışında yeni bir döneme girmiştir. Estetik algı Batı için tam da bu dönemde oldukça önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. Çünkü sanatta, sanatkarın duygusu devreye girmiş ve perspektif ile birlikte sanat eseri, sanatçısından bağımsız bir hal almaya, yeni bir boyut kazanmaya başlamıştır. Rönesans ile birlikte sanat gelenekten ve kilise görüşünden uzaklaşarak, halkın değerleri, ihtiyaçları, halkın bir parçası ve yansıması olarak gelişmeye başlamıştır. Batı sanatı tam da bu noktada bireyin varlığının sanata kattığı değer, sanat eserinin değerini belirleme ki önemini fark etmiş olsa gerek ki sanatın merkezine bireyi koymuştur. Sanatın merkezine bireyin koyulması ile Batı için hümanizm kavramı ortaya çıkmış ve sanat artık bu yönde ilerlemeye başlamıştır. Batı sanatının bireye verdiği bu önem, aslında evrensellik düşüncesini de beraberinde getirmiş ve bir kültür değişimi, oluşumu gerçekleştirmiştir. Sanatın içerisine birey ile birlikte tabiat da dâhil olmuş ve bu dönem sanatı tabularından kurtularak yeni bir akıma yönelmiştir.

Batı sanatının tabiat ile bir araya gelmesini sağlayan daha önce etkisi altında kaldığı Doğu mistisizmidir. Batı sanatı ve estetik algısının değişim ve oluşum süreci aslında özellikle Orta çağ dönemi için kendi kültür değerlerine bir başkaldırının ürünü olmuştur. Rönesans öncesi Batı sanatı bir zanaat olarak görülmekte, sanatkar ise bir zanaatkar olarak değer görmekte idi. Bu durum hem sanatkarın değersiz ve kısıtlanmış hissetmesine hem de sanat eserinin özgünlükten uzak ve baskıyla gerçekleşmesine sebep oluştur, bu durumda da estetik hazdan, ya da beğeniden bahsetmek mümkün değildir. Çünkü estetik haz, sanatçının estetik objeye baktığı anda hissettiği hazzın kendi iç dünyasında yeniden yorumlanması ve duygularıyla birleşerek somut bir hal kazanmasının ürünüdür. Diğer türlü bir sanat sadece seyircisinin istenci üzerine icra edilmiş ve duygudan uzak, estetik haz uyandırmayan teknik bir üsluptan başka bir şey değildir. Fakat Batı sanatı, Orta çağ döneminden sonra Aristoteles ile anlam kazanan *mimesis* kavramının kullanımına yoğunlaşmış ve sanatta taklit ön plana çıkmıştır. Orta çağ kilise sanatından, ikonlardan ibaretken, Rönesans tabiatın sanat eserinde yeniden yaratıldığı ve anlam bulduğu bir dönem olmuştur. Modern dönem sanatına kadar ise taklit üzerine bir sanat icra edilmiş, modern dönemden itibaren ise daha dışavurumcu ve yoruma dayalı bir sanat üslubuna geçiş yapılmıştır. Bütün bu değişimler ve süreçler aslında Batı sanatının sürekli var olan arayışının bir yansımasıdır. Osmanlı sanatında gördüğümüz, değerlere, geleneklere sahip çıkış burada gerçekleşmemekte ve sürekli bir değişimin ihtiyacı içerine girilmektedir.

Sanayi devrimine geldiğinde ise aslında tüm dünya da sanat alanında bir değişim ve dönüşüm söz konusu olmuş Osmanlı sanatı bile bu durumdan etkilenmiş, modernize olmaya daha fazla direnememiştir. Bu yüzden Osmanlı sanatı da bir zamanlar Rönesans öncesinde arayış içerisinde olan tükenmişlik içerisindeki Batı sanatı gibi bir arayışa girmiş ve kendi özünden kopmaya başlamıştır. Modernleşme her medeniyette aynı etkiler yaratmamıştır, çünkü modernleşme aslında bir bakıma gelenekten kopuş demektir ve her medeniyetin kendi kültüründen, geleneğinden vazgeçiş hikâyesi farklı sonuçlara yol açmaktadır. Modernizmi bütün dünya sanatı açısından ele aldığımızda ise değişimi daha net görebilmek mümkün olmaktadır. Dünya sanatının modern oluşuma olan uyumu, estetik değerleri de değiştirmiştir ve haz üst düzey bir tutku olmuştur. Çünkü sanat artık bir disiplin haline gelmiş ve modernizm felsefesi ile sanat evrensel bir dürtünün ürünü olmuş ve yeni bir boyut kazanmıştır. Batı düşüncesi bu oluşumun en katı yaklaşımıcısı olarak, Batılı sanat kavramını ve kendisinin dışında olan sanat oluşumları için ise Batı dışı sanat kavramını dayatmıştır. Bu durum estetik değere de taşınmış ve estetik ölçütün belirleyicisi de yine Batı'nın kendisi olmuş, Batı estetiğini tüm dünya ölçütlerine dayatmıştır. Batı dünyasının, bütün evrene dayattığı bu değişim, aslında bir kutuplaşmanın, siyasi bir şekilde kendisini üstün görmenin, üst kültür olarak benimsemesini ve diğer kültürlerin değerlerini geri planda bırakarak önemsiz gördüğünü göstermektedir. Halbuki tarih boyunca her medeniyetin birbiriyle olan temaslarını ve geçmişlerinde kendilerini bulma arayışlarında farklı medeniyetlerden ilham aldıklarını belirtmiş ve bazı açıklamalar getirmiştik. O halde bir medeniyetin sanat ve üslup konusunda kendisini kanıtlanmasının özgün bir değer içermediği halde özgünlüğünü dikte etmesi sanata nasıl bir katkı sağlayabilir ki?

3. SONUÇ

Osmanlı sanatı, ilk oluşumundan itibaren estetiği bir kaygı olarak ele almamış, doğanın kendisine sunduğu bir ilham olarak değerlendirmiş ve doğadan daha üstün olmaya çalışmamıştır. Fakat Batı sanatında durum özellikle Rönesans'ın ortaya çıkışından sonra daha farklı olmuş ve Batı doğayı estetik bir kaygıyla, olduğu halinden daha güzel ve daha üstün olarak eserinde meydana getirmeye çalışmış ve bu da taklit kavramının sınırlarını zorlamıştır. Osmanlı sanatı ve Batı sanatı arasındaki farkı anlamak için sadece estetik kavramının doğa üzerinden anlatımı bile bize çok şey ifade etmektedir. Bir tarafta gelenek ve inanç dünyasının değerlerini önde tutan ve değişimi kendi literatürüne göre uyarlayan Osmanlı sanatı, diğer yanda kendisini değiştirmek, yenilenmek için diğer medeniyetlerin kültür ve sanat değerlerini özümseyen, kendi yolunu çizen aydınlanmanın coğrafyası Batı sanatı yer almaktadır. Bu bakış açısıyla yaklaşıldığında aslında her iki medeniyetin sanatının da kendi içerisinde oldukça başarılı olduğunu ve değerli olduğunu söylemek mümkündür.

Doğu kültüründen oluşan Osmanlı estetik oluşumu ve antikitenin değerleri, Doğu mistisizminin birleşiminden ortaya çıkan Batı estetik oluşumunu kendi kültür değerleri ve tarihsel süreçleriyle incelemeye çalıştık. Bunun sonucu olarak da Batı da güzellik kavramının fiziki olanın güzelliği ile ruhani olanın, erdemin uyumlu olmasından ve bütünlüğü sağlamasından gelmekte olduğu sonucuna vardık. Doğu sanatı; estetik algısı ve tevhit anlayışıyla gelişerek zamanla değişimlere uğrasa da bu değerden kopmadan fiziki olandan yola çıkıp soyutun güzelliğine ulaşmış ve sanatın her alanında bunu vurgulamıştır. Osmanlı anlayışında tabiat önemlidir, fakat tabiat taklit unsuru değil, ilham kaynağı olmuş, tabiatın güzelliğinden esinlenilerek tabiatın kendisinden bağımsız bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır. Bu durumun en önemli sebebi ise kendi hayatın ve maddenin geçiciliği olmaktadır. Batı sanatı ise tabiatı işlerken onu en mükemmel ve eksiksiz bir şekilde aktarmaya çalışmış, değişimin ve her varlığın tek ve biricik olduğunu göz ardı etmiştir. Antik dönem estetik anlayışına göre de Platon ve Aristoteles, güzelliği nicelik olarak ele almış ve güzelde bir düzen ve oran olması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Bütün bu bilgiler ve eski dönem filozoflarının da dile getirdiği hususlar doğrultusunda estetik ölçütte bir uyum ve düzen olması gerektiği bilgisine ulaşabiliriz. Doğu ve Batı medeniyetleri de kendi kültür, dil, din ve değerleri doğrultusunda bazen ortak noktalarda buluşabilmişlerdir. Fakat farklılıkları da yoğun olarak görmekteyiz; bunun sebebi, daha önce belirttiğimiz gibi, her medeniyetin kendi varoluş perspektifi ve yaşayış şekliyle kaynaklanmaktadır. Bu farklılıkları önemli kılan ise medeniyetleri kendi içsel öğretileriyle tanımamızı ve onların iç dünyasını objektif olarak anlamaya yönelmemizi sağlamaktadır. Yoksa her medeniyet aynı olsa idi zıtlıklar yer almaz ve uyumdan söz etmek mümkün olmazdı, tek düze bir bakış açısıyla yaşamak zorunda kalırdık.

KAYNAKÇA

- Aristoteles. (1993). *Poetika*. (Çev: İsmail Tunalı), Remzi Kitabevi.
- Cansever, T. (2016). *İslâm'da Şehir ve Mimari*. Timaş Yayınları.
- Cooper, D. E. (2002). *Aesthetics: The Classic Readings*. Blackwell Publishing.
- Eflatun. (1945). *Phaidon*. (Çev: Prof. Dr. S. K. Yetkin, Doç. Dr. H. R. Atademir), MEB Basımevi.
- Gombrich, E. H. (1997). *Sanatın Öyküsü*. (Çev: E. Erduran, Ö. Erduran), Remzi Kitabevi.
- Hollingsworth, M. (2009). *Dünya sanat tarihi*. (Çev: Doç. Dr. R. Küçükdoğan (1-29 bölüm), B. Ergüder (30-52 bölüm)), İnkılâp Kitabevi.
- Kortan, E. (1991). *Le Corbusier Gözüyle Türk Mimarlık ve Şehirciliği – Turkish Architecture and Urbanism Through the Eyes of Le Corbusier*. ODTÜ Yayınları.
- Le corbusier. (1987). *The Decorative Art of Today*. (Çev: J. I. Dunnett). The Architectural Press.
- Ökten, S. (1999). *Osmanlı Kentinde Estetik Üzerine Deneme*. C. (10). Osmanlı Kültür ve Sanat. Ankara.
- Unat, Y. (2008). *Tarih Boyunca Türklerde Astronomi, Ortaçağ İslam Dünyası'nda Bilim ve Teknik (Makaleler)*. Ankara.
- Waszink, J. H. (1962). *Corpus Platonicum Medii Aevi*. Warburg Inst.-Brill.

4. EXTENDED ABSTRACT

The aim of this article is explaining to the meaning of aesthetics view for the Ottoman and the West. The word of aesthetics has many different explanation, but the common explanation which takes place in philosophy and the art. In philosophy, aesthetics represents the beauty, pure, good, virtue and beauty of nature. On the other hand, art represents the beauty of artwork's which takes shape with the artist's ability and feelings. All cultures are in agreement about beauty is the most important value for artworks and harmony of the nature.

Plato is an important philosopher in Ancient Greek world, his most important idea is explaining to ideal world which is real and takes place in our mind, also this visible world is just a shadow. On Plato's idea we can reach to real world to being a virtuous man and ideal citizens. Plato thinks that we can reach the ideal world with the forms. When he was talking about the art, he focuses on tragedy and believed that art as an imitation because of that art as a reflection of the nature.

On the other hand, Aristotle's art involves the imitation but he finds a different word for that and this word is *mimesis*. This word embraced with Aristotle's theory of catharsis and purging of the emotions which are the characteristic of tragedy. Aristotle believe that emotional catharsis is a good thing because you surround with imitation of language and cultural values what are the parts of human being. I mean with that human as a part of imitation from birth and naturally imitate everything around him or her. In this point Aristotle believes that tragedy can be a part of education because human has the capacity of learning with the intelligence what makes human superior than other living things.

When we look at the nature we can be aware of many hidden beauties, in this point the artist takes an important place because artist is the person who can find this hidden beauty with their given ability. In the Ottoman's world of thought and art take shape with wisdom, also the belief of religion. In this point Ottoman's art bases with unity of God and every living thing in the nature as a part of God because of that Ottoman's artist far from to imitation. The imitation has no place Ottoman art, then with this idea artist find the way of creating to abstract art. When we look at the side of Western art, we see an enlightenment in 15.th century what we call that the Renaissance art. The Renaissance art uses imitation very successful because of that Europe jumped a new era with this art movement. Before the Renaissance the artist was a craftsman, he was the server of the boss and the art was serving to church. But after the enlightenment, the artist became aware of his own ability of art and feeling what make the art as an artwork. This movement is a rejection of the scholastic thought and discovering the emotions of the artist's. The aesthetics view of Ottoman and the West's civilizations based on the Ancient Greek world, especially Ottoman's scientists and philosophers made many translations about ancient world. After the conclusion of this translations these two civilizations becomes the part of nature. The artist tries to understand the nature what it tells to him. Also, the artist came to face to face with society' needs and human became valuable as a being of creation. After all these things artist focus on the importance of human in the art. At the same time, The Renaissance is the starter of the humanism movement which movement puts the man to center of the world. At the end of my words I aware that this world is a copy and the art is making the copy of the nature because of that art is a copy of copy.